

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИКО-СОЦІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПОЛІТИЧНИХ НАУК

***ПАНОРАМА
ПОЛІТОЛОГІЧНИХ СТУДІЙ***

НАУКОВИЙ ВІСНИК РДГУ

Випуск 1

Рівне – 2008

УДК 32
ББК 66.0
П 16

Панорама політологічних студій: науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. – Вип. 1. – Рівне: РДГУ, 2008. – 217 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

1. **Гон М.М.** – д. політ. н., професор, завідувач кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету (головний редактор).
2. **Канцелярук Б.І.** – д. політ. н., головний науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин.
3. **Киридон А.М.** – д.іст. н., професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Київського міжнародного університету.
4. **Круглашов А.М.** – д. політ. н., професор, завідувач кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету ім. Ю.Федьковича.
5. **Макаренко Є.А.** – д. політ. н., провідний науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин.
6. **Постоловський Р.М.** – к. іст. н., професор, завідувач кафедри всесвітньої історії, ректор Рівненського державного гуманітарного університету.
7. **Терешко Ю.М.** – к. іст. н., доцент, завідувач кафедри політології та соціології Рівненського державного гуманітарного університету.
8. **Тихомирова Є.Б.** – д. політ. н., професор, завідувач кафедри міжнародної інформації Рівненського інституту слов'язнавства Київського славістичного університету (заступник головного редактора).
9. **Троян С.С.** – д. іст. наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин та країнознавства Рівненського інституту слов'язнавства Київського славістичного університету.
10. **Шеретюк В.М.** – к. іст. н., доцент, декан історико-соціологічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету.
11. **Ярош Б.О.** – д. політ. н., професор, завідувач кафедри теорії та історії політичної науки Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Відповідальний редактор – к. політ. н., доцент **Черній А.Л.** (Рівненський державний гуманітарний університет)

Друкується за рішенням Вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету.
Протокол №5 від 28 грудня 2007 р.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Думки авторів статей можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи не повертаються.

Адреса редакції: кафедра політичних наук, Рівненський державний гуманітарний університет, вул. Остафова, 29, м. Рівне, 33027.

ЗМІСТ

ТЕОРІЯ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Тихомирова Є.Б.	5	PR-забезпечення діяльності Організації Об'єднаних Націй
Черній В.А.	23	Політичний чинник наукового співробітництва Північноатлантичного Альянсу на початку ХХІ ст.
Герасимчук Т.Ф.	29	Міжнародна міграція та проблема національної безпеки держав
Алієв М.М.	38	Транспортна політика ЄС і місце в ній транспортних коридорів і проектів
Дубей В.І.	44	Впровадження екологічних стандартів „євро” в Україні як необхідність євроінтеграційних процесів

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ

Черній А.Л.	54	Теоретичні показники кризовості суспільних систем
Хаврук І.А.	57	Інститут референдуму в системі соціалістичної демократії
Парфенюк В.М.	66	Особливості формування політичної стратегії України в сфері інформаційного суспільства
Кириленко О.М.	82	Функції та дисфункції політичних інститутів українського суспільства на сучасному етапі
Наумов А.С.	100	Інститут президента в Росії: місце у політичній системі
Терешко Ю.М.	107	Стан „свободи слова” у посттоталітарній Росії В.Путіна
Луценко К.В.	119	Політична реклама в період парламентських виборів в Україні: проблеми та досягнення
Христюк Т.А.	125	Соціологічні підсумки парламентських виборів 2007 року

ЕТНОПОЛІТОЛОГІЯ. МІЖКОНФЕСІЙНІ ВЗАЄМИНИ

Троян С.С.	131	Концептуально-методологічний аспект дослідження національної толерантності в сучасній Україні
------------	-----	---

Киридон А.М.	135	Релігійна ситуація в сучасній Україні: історико-політологічний аспект
Монолатій І.С.	143	Галицька і буковинська ідентичності за імперської доби: феномени, характеристики, етнічний простір
Гон М.М.	153	Зовнішньополітичні корелянти міжетнічної взаємодії в Західній Україні міжвоєнного періоду

ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

Мисан-Мілясевич В.В.	162	Причини виникнення міжнародного тероризму як проблема політологічних досліджень
Лесняк В.Ю.	166	Інституційний вимір іспанського переходу до демократії
Ларькіна Л. М.	175	Специфіка функціонування пропорційної виборчої системи в Україні
Семенюк Т. Ю.	179	Фінансові ресурси політичних партій
Мартинчук І.І.	186	Основні напрями політичної діяльності Р.Шустера
Валюх Л.І.	198	Гельголандсько-занзібарський договір: політична оцінка в британському парламенті

РЕЦЕНЗІЇ

Гон М.М.	207	„Чужий” в „обіймах” націоналізму й етнічного насильства (Рец.: Alexander Victor Prusin. Nationalizing a Borderland. War, Ethnicity, and Anti-Jewish Violence in East Galicia, 1914-1920. – The University of Alabama Press, 2005)
Гон М.М.	212	Західноукраїнські сюжети взаємодії іншостей модерної доби (Рец.: Монолатій І. Особливості міжетнічних взаємин у західноукраїнському регіоні в Модерну добу. Монографія. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2007)
Відомості про авторів	216	

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 323.1 (477.8) „1918/1939”

Гон М.М.

„ЧУЖИЙ”

В „ОБИЙМАХ” НАЦІОНАЛІЗМУ Й ЕТНІЧНОГО НАСИЛЬСТВА
(*Реч.: Alexander Victor Prusin. Nationalizing a Borderland. War, Ethnicity, and Anti-Jewish Violence in East Galicia, 1914-1920. – The University of Alabama Press, 2005. – 181 p).*

„Чужий” повсякчас був та й, зрештою, залишається об’єктом прискіпливої уваги оточуючих, які об’єднані в єдине ціле спільними культурними символами. В умовах доби націоналізму його функціональна роль полягала не тільки в опосередкованому стимулюванні діючого повсякчас колективного несвідомого, але й слугувало імпульсом для протиставлення ідеалізованого «ми» стереотипізованому негативними якостями „вони”. Відтак у багатьох країнах Східної Європи кінця ХІХ – початку ХХ ст. соціокультурне „не-я” перетворювало „чужих” в той об’єкт, доля якого мала вирішуватися волею інших суб’єктів політикуму – „своїх”.

Серед тих етнонаціональних спільнот, які тривалий час перебували в реаліях такого статус-кво, євреї. Саме ця етнонаціональна спільнота є головним фігурантом монографії О.Прусина, постає в ній у центрі об’єкт-предметного поля дослідження. Серед багатьох праць, що присвячені вивченню долі євреїв у різних державах Східної Європи, вона виділяється передусім тим, що автор книги вивчає їхнє функціонування не в межах однієї з країн, а звужує дослідницький спектр до меж невеликого регіону – східної частини Галичини. Інтерес до книги О.Прусина зумовлює і те, що хронологічні рамки його роботи передбачають вивчення долі євреїв у різних політичних ситуаціях: у час окупації регіону державою-агресором, яка до того ж не вирізнялася лібералізмом у ставленні до національних меншин і євреїв зокрема, та в реаліях трансформаційного процесу: входження Східної Галичини спочатку до складу Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР), а згодом – Другої Речі Посполитої.

Досліджувана проблема вивчається О.Прусиним на тлі конкуренції Австро-Угорщини й Росії за утримання/встановлення їх політичного домінування в Галичині. Позиція останньої трактується автором як така, що виходила з трактування цього регіону частиною „одвічно російської землі” (с. 13).

Оскільки одна з проблем, яка вивчається в книзі, - політика російської окупаційної влади в Галичині, дослідник має рацію, коли аналізує її на тлі тих тенденцій, які визначилися в національній політиці царату й настроях громадськості імперії Романових. Відтак можна зробити висновок, що автор книги схильний трактувати дії воєнної влади на завойованих теренах продовженням курсу, що реалізовувався безпосередньо в Росії. З огляду на це, він звертає особливу увагу на події початку 1880-х рр., коли після убивства Олександра II в політиці Санкт-Петербургу чітко означився антиєврейський курс. Водночас, О.Прусін з'ясовує причини, які на зламі XIX і XX ст. сприяли зростанню упередженості щодо євреїв (С. 16-17). Цю сюжетну лінію не можна вважати неочікуваною. Радше вона є прогнозованою, а разом з тим безсумнівно цілком правомірною.

До авторського надбання в тій частині монографії, де на авансцену виведено основних суб'єктів досліджуваних подій, слід зарахувати портрет воєнного керівництва російської армії. Власне читачеві представлено його «єврейський» компонент (с. 20). Цей незначний за обсягом, водночас оригінальний і неочікуваний сюжет є вкрай важливим для розкриття досліджуваної теми. Його значимість усвідомлюється особливо контрастно, коли автор книги робить висновок щодо всуціль одностайного тлумачення євреїв як вищим військовим керівництвом, так і солдатами російської армії так би мовити внутрішнім злом. Такі специфічні оцінки трактуються дослідником рефлексією емоцій і чуток, які нуртували в російському соціумі (с. 46). Водночас на фоні таких суспільних реалій важливим є судження О.Прусіна стосовно того, що уряд країни уособлював силу противаги її воєнному відомству (с. 117).

Рецензована книга є чудовою ілюстрацією наслідків формування етнічної упередженості щодо „чужих” і функціонування різного роду фобій. Вони, як свідчить вивчений О.Прусіним фактичний матеріал, далися знаки на теренах окупованої Галичини, коли єврейське населення стало об'єктом зневаги, пограбувань, різноманітних проявів нетерпимості з боку солдат російської армії. Фобії, що сформувалися „вдома”, спрацювали в іншій політичній ситуації. Вони, скажімо, виявилися в колективній істерії російської армії, численні представники якої повсякчас шукали латентного ворога у своєму запллі. Водночас головним фактором, який провокував етнічну агресію супроти євреїв, О.Прусін цілком слушно трактує активно нуртуючі чутки про підривну діяльність євреїв (с. 27-28). Вони поширювалися в армії, яка не отримала розбірливих інструкцій з питання політики щодо євреїв у зоні бойових дій. „Єдина чітка концепція в свідомості російських воєнних, - висновує він, - полягала в тому, що євреї неминуче будуть серйозною проблемою для Російської імперії” (с. 23).

Встановлений нею окупаційний режим у Галичині в оцінці автора – всуціль дискримінаційний. Він обґрунтовує цей висновок різними прикладами. Зокрема, депортаціями, завдяки яким нові володарі краю

намагалися вирішити два завдання: позбавити ворога потенційних новобранців й здійснити «зачистку» завойованої території від, як вони вважали, потенційно ненадійних національних меншин. Автор також доволі детально вивчає антиєврейські алгоритми в процесі розподілу економічних ресурсів на окупованих теренах. Така практика, згідно його висновку, мала сприяти реалізації задуму центру: спонукати прискорення добровільної еміграції євреїв з країни (с. 42).

Зауважимо, що такий варіант «розв'язання» єврейського питання згодом буде популярний серед громадськості деяких з держав, які постали на уламках імперій. У Польській республіці її в другій половині 1930-х рр. буде намагатися реалізувати не тільки частина партій титульної нації, але й центральна влада.

Одна з проблем, яка вивчається О.Прусиним, - позиція євреїв у час окупації Галичини Росією. Автор трактує її як на загал пасивну. Причини цього він вбачає в глибокому розмежуванні єврейської громадськості за політичними уподобаннями, її деморалізації в час війни, традиційному пацифізмі ортодоксальних кіл. Це, згідно логіки дослідника, стало на заваді організації опору єврейської общини Галичини тій масштабній системі дискримінації, яку окупаційна влада встановила в краю (с. 44). Євреї, що були третьою за чисельністю етнічною групою в Галичині, висновує О.Прусін, стали ізгоями на рідній землі. Це, як і зникнення єврейського общинного життя, відповідало тій ранжованій системі міжетнічних відносин на яких базувалася Російська імперія.

Керуючись проблемно-хронологічним методом, автор досліджує питання політичного позиціонування євреїв у час існування ЗУНР. Принагідно зауважимо, що він вводить у науковий обіг низку важливих фактів, пов'язаних з інтеграцією цієї національної меншини в українську державу, перипетії її функціонування в ній (с. 105-106 та ін.). Враховуючи той факт, що тема «євреї в ЗУНР» і на сьогодні є малодослідженою, її представлення в монографії американського дослідника є безперечно важливим для вітчизняної історичної науки.

Він виділяє щонайменше два аспекти у взаєминах євреїв з новопосталою титульною нацією. Перший – їхній компроміс (наприклад, підтримка частиною євреїв української армії). Другий – суперечності, що визначилися в міжнаціональній взаємодії. На нашу думку, О.Прусін цілком виважено стверджує: „Хоча ЗУНР робила все можливе для сприяння українсько-єврейській співпраці, відносини на локальному рівні подекуди позначені старими пересудами й переростали в спалахи насилля” (с. 100). Цю думку підтверджено низкою прикладів. У теоретичному аспекті він, як і наведений у книзі наратив, ілюструє особливу значимість фактору упередженості у визначенні характеру міжнаціональних взаємин. Особливо ж тоді, коли йдеться про трансформаційні процеси й становлення нових національних держав.

В цілому ми поділяємо ту концептуальну лінію, яку виписав автор книги, характеризуючи долю євреїв у ЗУНР, їхні взаємини з її титульною нацією. Цілком переконливим є й твердження О.Прусина стосовно того, що, незважаючи на нетривале існування ЗУНР, її історія представляє яскравий приклад консенсусу поміж двома народами (с. 101).

Етнічне насильство – одна з центральних з-поміж проблем, які досліджуються автором монографії. Окрім констатації цілеспрямованого насилля над «чужими» з боку російської армії, він ілюструє аналогічну тенденцію в Галичині в перші повоєнні роки. Акції, що супроводжувалися порушенням прав людини, здійснювали представники двох націй – частини українців періоду їх державотворення та, після поразки ЗУНР, поляків.

Вивчення таких подій сприяє конкретизації однієї з тенденцій у ставленні частини титульних націй до євреїв у Східній Європі. Водночас констатація популяризації серед поляків тверджень про масове сповідування євреями комуністичної ідеї (с. 106) дає можливість визначити один з вирішальних каталізаторів стрімкого зростання антиєврейських настроїв у ті роки. Відрадно, що автор враховує причини такого стану справ: „поняття жидокомунізм”, справедливо стверджує він, набуло особливого звучання протягом 1917-1919 рр., коли в час революцій в Росії, Німеччині, Австрії та Угорщині чимало євреїв стали помітними фігурами в комуністичному русі. Суспільний фон, на якому відбувалася стрімка активізація останнього (становлення національних держав) сприяв популяризації серед громадськості різних країн міфу про єврейську змову, який увібрав у себе почуття страху різних соціальних і політичних груп від усвідомлення перспективи кардинальних змін в їхньому житті (с. 107).

До цих міркувань О.Прусина додамо, що таке сприйняття політичного лівацтва було типовим не тільки полякам упродовж періоду між двома світовими війнами, але й українцям у 1930-х рр. Реакція тих з них, які проживали в Галичині, на Голодомор спровокує потужний раунд протистояння українців з євреями не тільки в Східній Галичині, а й загалом у Західній Україні.

Проблема етнічного насильства важлива для автора не сама по собі. Він намагається з'ясувати ті фактори, які провокували агресію супроти євреїв на конкретних етапах. Відтак О.Прусін фактично виходить на теоретичний рівень осмислення агресії супроти „чужого”, що здійснюється, враховуючи предмет його студій, на прикладі долі євреїв Східної Галичини. „У цій книзі, - стверджує він, - я намагався показати, що «теорія змови» має саме безпосереднє відношення тільки тоді, коли діє в контексті конкретної політичної, соціальної і економічної ситуації” (с. 114).

Враховуючи новий етап трансформаційного процесу, що розпочався після падіння ЗУНР і включення Східної Галичини до складу Другої Речі

Посполитої, О.Прусін приділяє особливу увагу ставленню до євреїв поляків. Хоча він констатує особливий спалах антиєврейських погромів в Угорщині часів білого терору (с. 117), автор, здається, схиляється до позиції тих представників американської історіографії, які зазвичай трактують Польщу однією з найбільш антисемітських країн Європи періоду між двома світовими війнами. Таке враження складається тому, що автор зосереджує увагу читача на т. зв. „віджидженні”. Іншими словами, популярній серед поляків ідеї усунення євреїв з різних сфер суспільно-політичного, культурного та економічного життя їх національної держави (с. 104). Щоправда, автор не враховує того, що досліджуваний ним період є лише тим, коли цей замисел починав набувати популярності. Його зеніт припадає на 1930-ті роки. Тоді набуде особливої популярності й значно реакційніша ідея – в будь-який спосіб спонукати євреїв до еміграції з країни.

Передбачаючи реакцію О.Прусіна на це міркування, можемо спрогнозувати його відповідь: наша ремарка зайвий раз підтверджує, сказати б, особливу значимість антиєврейського „сегменту” в польському націоналізмі. І все ж, думається, його категоричність в даному питанні, певна гіперболізація значимості ідеї „віджидження” саме в перші повоєнні роки – одне з поодиноких положень рецензованої книги, яке може викликати дискусію. Натомість ми цілком поділяємо міркування автора з приводу того, що польський націоналізм відмежувався від ідеї асиміляції євреїв (с. 115). Беручи до уваги той факт, що він сповідував завдання розчинення в лоні культурних цінностей титульної нації тих національних меншин, які сповідували християнство, націоналізм поляків яскраво ілюструє значимість конфесійного фактору в характері міжнаціональних процесів.

Завершуючи роздуми над книгою О.Прусіна звернемо увагу на той відрадний факт, що її автор не герметизує єврейську сюжетну лінію саму в собі, не відсторонює спільноту від інших – тих, хто наприкінці XIX – на початку XX ст. проживав на західноукраїнських землях. Навпаки, автор розкриває досліджувану проблему в загальному континуумі. Скажімо, на тлі тих тенденцій, які визначилися в ставленні російської окупаційної влади в Галичині до інших націй (у т.ч. – українців, німців, поляків). В інших випадках він здійснює екскурси, які тією чи іншою мірою розкривають політику центральної влади щодо окремих національних меншин в інших державах (Австрії, Бельгії, Франції, Німеччині). Такий підхід, безперечно, сприяє виявленню спільного й відмінного в життєдіяльності «чужих» в умовах стрімкої ескалації політичної ситуації.

Книга О.Прусіна насичена фактологічним матеріалом, однак її не можна трактувати наративною. Радше слід говорити про те, що наведені події слугують засобом для аргументації автором тих концепцій, які він обстоює. Враховуючи це, а також той факт, що праця, які б присвячувалися

долі євреїв у зазначеному хронотопі, обмаль, очевидно: її переклад українською прислужився б подальшому вивченню історії Галичини в її поліетнічному розмаїтті вітчизняними вченими. Вона, безперечно, стане корисною і тим дослідникам, які зосереджують свою увагу на історії євреїв у регіоні, який відіграв особливу роль в українському суспільно-політичному житті – галицькому П'ємонті.

УДК 323.1 (477.8) „1918/1939”

Гон М.М.

ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКІ СЮЖЕТИ ВЗАЄМОДІЇ ІНШОСТЕЙ МОДЕРНОЇ ДОБИ

(Рец.: Монолатій І. Особливості міжетнічних взаємин у західноукраїнському регіоні в Модерну добу. Монографія. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2007. – 280 с.)

Враховуючи поліетнічність більшості держав світу, взаємодія іншостей у них – факт очевидний. Щоправда внаслідок особливостей тематичних комплексів, які в радянський час формувалися відповідно засад лівацького «ізму» та завдяки вип'ячуванню ролі класової боротьби в політичних процесах, для вітчизняної науки це твердження в багатьох випадках досі залишається лише аксіомою. Етнополітологія, яка не так давно постала в Україні як самостійна наукова дисципліна, містить чимало тематичних лакун. Вони «розміщуються» не тільки в «зовнішньому» світі. Не вивченими залишається й чимало аспектів взаємодії «чужих» на українських етнічних територіях.

Така невтішна ситуація визначає значимість появи монографії І.Монолатія. Її предмет – взаємини тих етнонаціональних спільнот, які в модерну добу проживали на західноукраїнських землях. Вони вивчаються автором у такий спосіб, що «жанр» його книги слід віднести до царини історії етнополітології. Це підтверджується, зокрема, тим, що, шукаючи витоки тих чи інших тенденцій у стосунках «чужих», І.Монолатій нерідко здійснює екскурси, які хронологічно сягають епохи середньовіччя.

Значимість обраного автором книги хронотопу визначається щонайменше двома факторами. Передусім тим, що західноукраїнськими землями пролягла межа західної і східної цивілізацій, тут проліг рубікон поміж католицизмом та православ'ям (с.12). Не менш суттєвим є й те, що І.Монолатій зосередив увагу на модерному часі, який характеризується суттєвими інноваціями в різних сферах суспільного життя. Серед них – поступове формування нового ідентиду – етнічного, який поволі виборював право на існування поруч із релігійним, а згодом став на Заході домінуючим.

Праця І.Монолатія базується на значному комплексі джерел, важливе місце серед яких посідають архівні матеріали. Використання останніх

Наукове видання

ПАНОРАМА ПОЛІТОЛОГІЧНИХ СТУДІЙ

НАУКОВИЙ ВІСНИК РДГУ

Випуск 1

Відповідальний редактор – *Черній А.Л.*
Комп'ютерна верстка – Третяк О.Ю.

УДК 32
ББК 66.0
П 16

Панорама політологічних студій: науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. – Вип. 1. – Рівне: РДГУ, 2008. – 217 с.

Підписано до друку 28.12.2007 р. Формат 60x84 1/16.
Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний.
Друк різнографічний. Умовн. друк. арк. 13,9.
Наклад 100 прим.

Адреса редакції: кафедра політичних наук, Рівненський державний гуманітарний університет,
вул. Остафова, 29, м. Рівне, 33027.

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
редакційно-видавничого відділу
Рівненського державного гуманітарного університету